Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение гимназия с. Раевский

СОГЛАСОВАНО	РАССМОТРЕНО	УТВЕРЖДАЮ
на заседании ШМО учителей башкирского языка и татарского языка Протокол №1 от «26» августа 2016г.	на заседании научно - методического совета Протокол №1 от «29» августа 2016г.	Директор МБОУ гимназия с. Раевский __________________Колеганов С. Н. Приказ № от «29» августа 2016г.

Рабочая программа

по родному языку

в 7В классе

Срок реализации: 2016-2017 учебный год

Составитель: учитель татарского языка и литературы Насырова Л.М.

Составлено на основе программы по татарскому языку и литературе («Рус мәктәпләрендә укучы татар балаларына ана теле һәм әдәбият укыту программалары»,Казан, «Мәгариф», 2010)

2016 год

ЭЧТӘЛЕК

I. Аңлатма язуы.

II. Укыту предметына гомуми аңлатма.

III. Укыту предметының укыту планында тоткан урыны.

IV. Укытуның гомуми, шәхси, метапредмет нәтиҗәләре.

V. Укыту предметының төп эчтәлеге

VI. Укыту предметының сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча планлаштырылган нәтиҗәләре.

VII. Укыту предметының темаларга якынча бүленеше.

VIII. Укытуны материаль-техник һәм мәгълүмати яктан тәэмин итү.

Аңлатма язуы

Эш программасы статусы

Эш программасы түбәндәге документларны исәпкә алып төзелде:

1. “Мәгариф турында” Россия Федерациясенең Законы (“Закон об образовании” Закон Российской Федерации)
2. “Мәгариф турында” Башкортостан Республикасы Законы.
3. Гомуми белем эчтәлегенең мәҗбүри минимумы
4. ”Рус телендә урта(тулы) гомуми белем бирү мәктәбендә татар телен һәм әдәбиятын укыту программасы” 1-11 нче сыйныфлар. Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан тәкъдим ителгән, Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2010нчы ел.
5. Раевка авылы гимназиясенең 2015-2016 нчы уку елына расланган укыту планы
6. Дәреслек: Р.Ә. Асылгәрәева, М.З. Зиннәтовна ”Татар теле” 7 нче сыйныф, Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2010нчы ел.

Соңгы елларда республикада татар теленең куллану даирәсе киңәйде, иҗтимагый функциясе көчәйде. Милләтара мөнәсәбәтләрне якынлаштыручы, җайга салучы чара буларак та аның мөмкинлекләре үсте. Укучыларда лингвистик(тел), аралашу(коммуникатив), этнокультура өлкәсенә караган (культурологик) компетенцияләр булдыру рус мәктәбендә татар теленә өйрәтүнең максатын тәшкил итә.

Лингвистик компетенция (укучыларның ана телелннән мәгълүматлылыгы) фонемалар, морфемалар, сүз ясалышы, сүзтезмәләр, җөмләләр, җөмлә кисәкләре, лексик һәм грамматик берәмлекләр, лингвистик анализны һ.б. үз эченә ала.

Аралашу (коммуникатив) компетенциясе ул – башкалар әйткәнне аңлау һәм үз фикереңне белдерү өчен тупланган белем, осталык, күнекмәләр җыелмасы; хәзерге татар теле нормаларына ия булу, сүз байлыгын, сөйләмнең грамматик ягын дөрес итеп үзләштерү; телдән һәм язма формада бәйләнешле сөйләм күнекмәләрен булдыру һ.б.

Этнокультура өлкәсенә караган (культурологик) компетенция, ягъни телне милли-мәдәни яссылыкта үзләштерү ул – укучыларны сөйләмгә милли үзенчәлекләрне чагылдырган текстлар белән эшләү, тормыш-көнкүреш, гореф-гадәт үзенчәлекләрен, сынлы сәнгать әсәрләрен, халык авыз иҗаты үрнәкләрен белү, татар сөйләм этикетына ия булу.

Татар теле укытуның максаты һәм бурычлары.

1. Татар теленең барлык тармаклары буенча эзлекле рәвештә фәнни белем бирү.
2. Сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча ныклы күнекмәләр булдыру. Туган телдә матур һәм дөрес аралашырга өйрәтү.
3. Телдән һәм язма сөйләм осталыгы һәм күнекмәләрен камилләштерү. Көндәлек тормышта татар теле мөмкинлекләреннән тулысынча файдалана белергә өйрәтү.
4. Туган тел аша өзлексез белем һәм тәҗрибә туплау.
5. Укучыларны даими рәвештә татар милли мәдәнияте мирасына тарту.
6. Татар телен өйрәнүгә карата башлангыч сыйныфларда нигез салынган кызыксынуны көчәйтү, үз милләтеңә, телеңә хөрмәт белән карау, шулай ук татар теле аша башка милләт вәкилләренә, аларның рухи мирасына мәхәббәт хисе тәрбияләү.
7. Татар теле дәресләрендә, белем бирү белән бергә, тәрбияви бурычларны онытмаска кирәк.
8. Телне өйрәнгәндә үзләштергән белем һәм күнекмәләрне гамәлдә дөрес куллана белү.

9. Укучыларның логик фикерләү сәләтләрен үстерү.
10. Дәреслек, өстәмә һәм белешмә әдәбият белән эш итү, уку, язу күнекмәләрен камилләштерү.

Эш программасы тел һәм әдәбият темаларын берләштерелеп төзелде, чөнки дәрес 2015-2016 нчы уку елына расланган укыту планында "Туган тел" буларак бирелә.

Укыту предметына гомуми аңлатма

1.Татар теле һәм әдәбиятын укыту максатлары

Танып белү максатының эчтәлеге

Башкортостан Республикасында яшәүче һәр милләт кешесенә, үз халкы тарихыннан тыш, шушы төбәктә төп халык булып саналгантатархалкымәдәниятен, гореф-гадәтләрен, тарихиүткәнен, бүгенгесен, киләчәгенбелүзарур. Татархалкыбеләнкулга-култотыныпяшәргәәзерләнүчеһәркешебухалыкның бәйрәмнәрен, традицияләренаңларга, хөрмәтитәргә, әдәбият-сәнгатьвәкилләренең иҗадиказанышларыбеләнүзенең рухиүсешенбаетаалумөмкинлегеннәнфайдаланыргатиеш. Программаэчтәлегетелгәөйрәтүпроцессынбалаөчен “башкадөньягатәрәзәачу” булырлыкһәмшуның аркылыаның үзяшәешендәтулыракаңлавынаярдәмитәрлекитепсайланды.

Урта баскычта татар халкының рухи дөньясын чагылдырган, тормыш – көнкүрештәге әхләкый проблемаларны үз эченә алган, укучыларның кызыксынуларына, яшь үзенчәлекләренә туры килгән әдәби әсәрләрбелән танышу;Татарстандаяшәүчемилләтләр, Татарстанның дәүләтсимволлары, Татарстанның территориясе, географикурыны;башкалабызКазанның тарихи үткәне, бүгенгейөзе;татарсәнгатенең төрлетармакларыбуенчакүренеклешәхесләр турында укучыларның татарчасөйлиалуларытөпмаксатитепкуела.
Югары баскычта укучылар 1-9 сыйныфларда алган белемнәрен тагын да тулыландыралар, киңәйтәләр, гомумиләштерәләр. Урта баскычта өйрәнелгән темаларга өстәп, укучыларны Башкортостанның сәнәгый-икътисади, фәнни һәм мәдәни үсеш дәрәҗәсе, халыкара элемтәләре, Россиядә һәм дөнъяда тоткан урыны, яшьләр арасындагы мөнәсәбәтләр һәм спорт казанышлары турында иркен аралашуга чыгару максат итеп куела.

Үстерү максатының эчтәлеге

Шәхеснең белемлебулуы, тәрбиялелек һәм аның фикерләүсәләтеүсешедәрәҗәсеннән дәтора. Укытупроцессындаүстерү, тәрбиямаксатларындаимикүзаллапэшләү –укытуның практикягыуңышлылыгының алшарты. Балаларның психикүсешентүбәндәгеюнәлешләрдәүстерүгәаеручаигътибарбирүталәпителә:

– фикерләүнеүстерүбеләнбәйлепсихикфункцияләр: логикфикерләү, сәбәп-нәтиҗәбәйләнешләрентабу, индуктив, дедуктивфикерләү;
– хәтернеүстерү (ихтыярый, ихтыярсыз), игътибарлылыкныүстерү;
– аралашабелүсәләтенүстерү (аралашучанлык, хислелек, эмпатияхисләре);
– ихтыяр көче, максатчанлык, активлыккебексәләтләрнеүстерү.

Программагасайланганэчтәлекнигезендәсөйләмэшчәнлегенең барлыктөрләребуенчадаэшоештырганда,бумаксатларберенчепланга куела.

Тәрбияви максатның эчтәлеге

Укучыларның тиешледәрәҗәдәгетәрбиялелегеннәнбашкаукытупроцессыноештырумөмкинтүгел. Тәрбияпроцессы, беренчечиратта, укытуның эчтәлегеһәмметодларыбеләнбәйле. Шуңакүрәпрограммаэчтәлегенсайлаганда, материалның тәрбиявимөмкинлекләренисәпкәалу мөһим.Эчтәлектәәхлакыйпроблемаларбулгантекстларүзләреүккоммуникативмотивациягәия, шунлыктанаралашуситуациясебулдыруәлләникыенлыктудырмый. Башкамилләтвәкилләренең күңеленяулардай, алардагомумкешелекәхлакыйсыйфатларнытәрбияләрдәйтатарәдәбиятыөлгеләребеләнтаныштырудашушыукмаксаткабуйсындырыла,сөйләшү-аралашугаалыпчыгугакулайракбулганәдәбиәсәрләртәкъдимителә.

Белем бирү максатының эчтәлеге

Укучыларның татартелебуенчалексик, грамматиккүнекмәләрефилологикбелемнәрсуммасыдәрәҗәсендәгенәкалмыйча, әсөйләмэшчәнлегенең барлыктөрләрендәдәаралашудакулланырлыкдәрәҗәгәҗитүезарур. Ягъни, укучылар, ниндидәбулсасүзне, яграмматиккатегориянетану, аеру, аңлау, тәрҗемәитүдәрәҗәсендәгенәтүгел, аларныаралашумаксатыннанмөстәкыйлькулланырлыкдәрәҗәдәөйрәнергәтиешләр. Шулвакыттагынататартелендәүләттелебуларакөйрәнүбурычыүтәлә.

Белем бирү эчтәлегенең мәҗбүри минимумы

Коммуникатив компетенция. Сөйләм. Телдән һәм язма сөйләм. Диалогик һәм монологик сөйләм. Сөйләм стильләре. Матур әдәбият теле.

Телдән һәм язма сөйләмне аеру. Тел берәмлекләрен аралашуны ситуация үзенчәлекләренә карап сайлый белү. Аралашу өлкәсенә һәм ситуациясенә бәйле рәвештә телдән һәм язма сөйләмне дөрес файдалану.

Текстның темасы, төп фикере һәм төзелеше. Аларның стильләрендә жанр төрлелеге.

Татар әдәби теле һәм аның нормалары турында төшенчә.

Сөйләм эшчәнлеге төрләрен (тыңлап аңлау, сөйләү, уку һәм язу) үзләштерү.

Укуның төрле төрләрен (танышу, өйрәнү һ.б.)үзләштерү. Уку киталары, масса күләм мәгълүмат чаралары, интернет һ.б. чаралар белән эшләү алымнарын үзләштерү.

Иҗтимагый-мәдәнии, әхлакый, көнкүреш, уку темаларына бәйле булган монологтк һәм диалогик сөйләм үрнәкләрен төзү.

Текстның эчтәлеген кыскача , тулы яки сайлап алып сөйләү. Диктантлар, изложениеләр һәм сочинениеләр язу. Төрле стилҗ һәм жанрдагы текстлар төзү: бәяләмә, аннотация, хат, ышаныч кәгазе, гариза, тезис, конспект һ.б.ш.

Лингвистик компетенция. Телнең кеше тормышында һәм җәмгыятьтә тоткан урыны. Татар теле – Татарстан Республикасының дәүләт теле. Татар теле – татар халкының милли теле.

Матур әдәбият һәм аның нормалары турында төшенчә.

Татар теленең үсештә булуы. Соңгы елларда татар теле лексикасындагы үзгәрешләр.

Тел белеменә караган сүзлекләр һәм алардан файдалану.

Укыту предметының укыту планында тоткан урыны

Укыту планында 7 нчы сыйныфта татар теленнән (туган тел) атнага 1 сәгать вакыт бирелә. Барлыгы 34 сәгать.

Укытуның гомуми, шәхси, метапредмет нәтиҗәләре

Төп һәм (урта)гомуми белем бирү мәктәбендә телне гамәли үзләштерү нәтиҗәсендә укучыларда татар теленең күп мәдәниятле дөньядагы роле һәм мөһимлеге турында күзаллаулар формалаша. Татар мәдәниятенең укучылар өчен булган катламы белән танышу башка мәдәниятkә карата ихтирам хисе уята, ягъни укучыларга үз мәдәниятләрен дә тирәнрәк аңларга мөмкинлек бирә, аларда ватанпәрвәрлек хисе уята.

Төп һәм урта (тулы) гомуми белем бирү баскычларында татар теленә өйрәтүнең программада күрсәтелгән күләмдә гомуми нәтиҗәләре түбәндәгеләрдән гыйбарәт:

– укучыларныңкоммуникатив компетенциясен(аралашу осталыгын) үстерү, ягъни татар телендә сөйләшүчеләр белән телдән яки язмача аралашукүнекмәләре булдыру;

– коммуникатив бурычлар куя һәм хәл итә белү, адекват рәвештә арашуның вербаль һәм вербаль булмаган чараларыннан, сөйләм этикеты үрнәкләреннән файдалана алу, итагатьле һәм киң күңелле әңгәмәдәш булу;

– “Татар теле һәм әдәбияты” фәненәкарата уңай мотивация һәм тотрыклы кызыксыну булдыруһәм шулар нигезендә белем алуның алдагы баскычларында татар телен уңышлы үзләштергә шартлар тудыру.

Укытуның шәхси нәтиҗәләре

Төп һәм урта (тулы) гомуми белем бирү баскычларын тәгәлләгәндә,укучының үзенә һәм үзенең әйләнә-тирәсендәге кешеләргә, тормыштагы яшәеш проблемаларына карата түбәндәге шәхси кыйммәтләре формалашкан булуы күзаллана:

– шәхесара һәм мәдәниятара аралашудататар теленә карата ихтирамлы караш булдыру һәм аны яхшы өйрәнү теләге тудыру;

– әхлакый кагыйдәләрдә ориентлашу, аларны үтәүнең мәҗбүрилеген аңлау;

– әдәби әсәрләрдәге төрле тормыш ситуацияләренә һәм геройларның гамәлләренә гомүмкешелек нормаларыннан чыгып бәя бирү;

– “гаилә”, “туган ил”, “мәрхәмәтлелек”,төшенчәләрен кабул итү, “башкаларга карата түземлелек, кайгыртучанлык”, “кеше кадерен белү” кебек хисләр формалашу.

Укытуның метапредмет нәтиҗәләре

Төп һәм(урта) белем бирү баскычларындататар теле һәм әдәбиятын укыту, танып белү чарасы буларак, укучыларның фикер йөртү, интеллектуаль һәм иҗади сәләтләрен үстерүгә, шулай ук, реаль тормышта туган проблемаларны хәл итү өчен кирәк булган универсаль уку гамәлләрен (*танып-белү, регулятив, коммуникатив)*формалаштыругахезмәт итә.

Укучыларда мәгълүмати җәмгыятьтә яшәү һәм эшләү өчен кирәкле күнекмәләр үстерелә. Укучылар текст, күрмә-график рәсемнәр, хәрәкәтле яисә хәрәкәтсез сурәтләр, ягъни төрле коммуникацион технологияләр аша тапшырыла торган мәгълүмати объектлар белән эшләү тәҗрибәсе ала; презентацион материаллар әзерләп, зур булмаган аудитория алдында чыгыш ясарга өйрәнә; укучыларда, компьютер яисә ИКТ нең башка чаралары белән эш иткәндә, сәламәтлеккә зыян китерми торган эш алымнарын куллана алукүнекмәләре формалаша.

Танып-белүнәтиҗәләре:

– фикерләүне үстерү белән бәйле психик функцияләр: логик фикерләү, сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләрен табу, индуктив, дедуктив фикерли белү;
– иҗади һәм эзләнү характерындагы проблеманы билгеләү, аларны чишү өчен алгоритм булдыру;
– объектларны чагыштыру, классификацияләү өчен уртак билгеләрне билгеләү;
– төп мәгълүматны аеру, укылган яки тыңланган мәгълүматның эчтәлегенә бәя бирә белү;
– тиешле мәгълүматны табу өчен, энциклопедия, белешмәләр, сүзлекләр, электрон ресурслар куллану.

Регулятив нәтиҗәләр:

– уку хезмәтендә үзеңә максат куя, бурычларны билгели белү;
– эш тәртибен аңлап, уку эшчәнлеген оештыра, нәтиҗәле эш алымнарын таба белү;
– уку эшчәнлеге нәтиҗәләрен контрольгә ала белү;
– билгеләгән критерийларга таянып, эш сыйфатына бәя бирә белү;
– укудагы уңышларның, уңышсызлыкларның сәбәбен аңлый, анализлый белү;
– ихтыяр көче,максатчанлык, активлык кебек сәләтләрне формалаштыру;
– дәрескә кирәкле уку-язу әсбапларын әзерли һәм алар белән дөрес эш итә белү;
– дәрестә эш урынын мөстәкыйль әзерли белү һәм тәртиптә тоту күнекмәләрен үстерү.

Коммуникатив нәтиҗәләр:

– әңгәмәдәшеңнең фикерен тыңлый, аңа туры килерлек җавап бирә белү;
– әңгәмәдәш белән аралашу калыбын төзү;
– аралаша белү сәләтен үстерү (аралашучанлык, хисләлек, эмпатия хисләре);
– парларда һәм күмәк эшли белү;
– мәгълүматны туплау өчен, күмәк эш башкару;
– әңгәмәдәшең белән контактны башлый, дәвам итә, тәмамлый белү.

Яңа уку елы башына укучыларның белем, осталык һәм күнекмәләренә кыскача характеристика.

1. 6 нчы сыйныфта бирелә торган осталык һәм күнекмәләр (1-5 сыйныфларда алган белемнәргә өстәп күрсәтелә)
2. Сүз төркемнәрен лексик-грамматик мәгънәсе, морфологик һәм өлешчә синтаксик билгеләре буенча аера һәм аларны таный белү. Исем, сыйфат, сан, алмашлык һәм рәвеш сүз төркемнәренә морфологик анализ ясый белү.
3. Өйрәнелгән сүз төркемнәре белән җөмләләр һәм текстлар төзү. Сүз төркемнәренең төрле ысуллар белән ясалышын белү.
4. Укучыларның диалогик һәм монологик сөйләм оештыра белүе.
5. Эш кәгазьләреннән рәхмәт хаты, газетага мәкалә яза белү.
6. Төрле сүз төркемнәре кергән җөмләләрне татарчадан русчага һәм русчадан татарчага тәрҗемә итә белү.
7. Өйрәнелгән сүз төркемнәрен файдаланып, кечкенә хикәяләр яза белү.

8. Грамматик биремле диктантлар, изложениеләр язу.

7нче сыйныф укучыларының белем, осталык һәм күнекмәләренә төп таләпләр.

1. Фигыльнең барлык төркемчәләрен һәм аларның лексик - грамматик үзенчәлекләрен, ясалышын белү. Фигыльләргә морфологик һәм өлешчә синтаксик анализ ясый белү.
2. Хәбәрлек сүзләрнең телебездә тоткан урынын, формаларын, кулланылышын белү. Морфологик анализ ясый белү.
3. Бәйлекләр белән теркәгечләрнең сөйләмдәге әһәмиятен, куллану үзенчәлекләрен, аларны төркемләү мәсьәләсен, рус телендәге теркәгечләр белән уртак билгеләрен белү. Морфологик анализ ясый белү.
4. Кисәкчәләрнең сөйләмдә тоткан урынын, мәгънәләре буенча төркемләнүен һәм аларның дөрес язылышын белү. Морфологик анализ ясый белү.
5. Ымлыкларның ясалу үзенчәлекләрен һәм төркемчәләрен белү.
6. Укучыларның, үз тәҗрибәләреннән чыгып, диалогик һәм монологик сөйләм оештыра белүе.
1. Эш кәгазьләреннән дәрестән тыш чара турында белдерү, бәйрәм белән котлау тексты яза белү.
2. Рәсемгә карап, хикәя язу.
3. Мөстәкыйль һәм ярдәмче сүз төркемнәрен кертеп төзелгән җөмләләрне тәрҗемә итү.
4. Изложениеләр, грамматик биремле төрле типтагы диктантлар язу.

Укыту предметының төп эчтәлеге

№	Төп темалар	Сәгать саны	Белем һәм күнекмәләр
1	6 сыйныфта үткәннәрне кабатлау	6	морфология турында төшенчә, исем, сыйфат, сан, алмашлык;
2	Фигыльләр	13	боерык фигыль, боерык фигыльнең зат-сан белән төрләнеше, боерык фигыльләрнең дөрес интонация һәм басым белән кулланылышы,; хикәя фигыль, хәзерге заман хикәя фигыль, хәзерге заман хикәя фигыльнең мәгънәләре, үткән заман хикәя фигыль, үткән заман хикәя фигыльнең мәгънәләре, билгесез үткән заман хикәя фигыль, киләчәк заман хикәя фигыль, билгесез киләчәк заман хикәя фигыль, киләчәк заман хикәя фигыльнең мәгънәләре; шарт фигыль, шарт фигыльнең җөмләдә кулланылышы, шарт фигыльнең теләкне һәм үтенүне белдерү формалары; сыйфат фигыль, сыйфат фигыльнең сыйфат һәм фигыль белән уртак яклары, үткән заман сыйфат фигыль, киләчәк үткән заман сыйфат фигыль;

			хәл фигыль, хәл фигыльнең төрләре, хәл фигыльнең фигыльнең җөмләдә кулланылышы һәм дөрес язылышы; исем фигыль, исем фигыльнең исем һәм фигыль белән уртак яклары, исем фигыльнең исемгә әйләнү очраклары; инфинитив; ярдәмче фигыльләр, мөстәкыйль фигыльләрнең ярдәмче фигыль ролендә йөрүе, фигыль ясагыч кушымчалар;
3	Аваз ияртемнәре	1	аваз ияртемнәре, аваз ияртемнәренең сүзләр ясауга нигез булып торулары, аваз ияртемнәренең җөмләдә кулланылышы;
4	Хәбәрлек сүзләр	1	хәбәрлек сүзләр, хәбәрлек сүзләргә морфологик анализ;
5	Ярдәмче сүз төркемнәре	4	бәйлек, бәйлекләрнең төркемчәләре, бәйлек сүзләр, бәйлекләргә морфологик анализ; тергәгеч, тезүче теркәгечләр, ияртүче теркәгечләр, теркәгеч сүзләр; кисәкчәләр, кисәкчә төркемчәләре, кисәкчәләрнең дөрес язылышы; ымлыклар, ымлыклар янында тыныш билгеләре;
6	Кабатлау	1	
	Әдәби әсәрләр өйрәнү	4	
	Изложение	2	
	Диктант	2	

Укыту предметының сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча планлаштырылган нәтиҗәләре

Укучының төп һәм (урта) гомуми урта белем бирү мәктәпләрен тәмамлаганда, сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча түбәндәге нәтиҗәләргә ия булуы планлаштырыла:

Диалогик сөйләм

Программа кысаларындагы тематикада диалогик сөйләм күнекмәләрен камилләштерү: диалог – сораштыру, диалог – тәкъдим, диалог – фикер алышу, катнаш диалоглар. Диалог күләме: һәр катнашучы ягыннан кимендә
6 – 7 реплика (5–7 нче сыйныфлар), 8 – 10 реплика (8–9 нчы сыйныфлар), 10 – 12 реплика (10–11 нче сыйныфлар).

Монологик сөйләм

Программада тәкъдим ителгән темалар кысасында сөйләмнең коммуникатив типлары буенча бәйләнешле сөйләмне камилләштерү: сурәтләп сөйләү, эчтәлек сөйләү, хикәя төзү, персонажларны характерлау, хәбәр итү. Монологик сөйләм күләме: кимендә 8 – 10 фраза (5–7 нче сыйныфлар), 10 –12 фраза (8–9 нчы сыйныфлар), 13 – 15 фраза (10–11 нче сыйныфлар). Сөйләмнең вакыт ягыннан дәвамлылыгы – 1,5 – 2 мин (9 нчы сыйныф), 2 – 2,5 (11 нче сыйныф).

Тыңлап аңлау

Программада тәкъдим ителгән эчтәлек нигезендә төрле төрдәге тыңлап аңлау күнегүләрен үти белү; сүзләрне, җөмләләрне аңлап тәрҗемә итә белү; зур булмаган аутентив яки адаптацияләнгән әдәби әсәрләрдән өзекләрне, мәгълүмати характердагы текстларны, вакытлы матбугат язмаларын тыңлап аңлап, эчтәлеге буенча фикер әйтү, аралашуга чыгу.

Тыңлап аңлау күнегүләренең вакыт ягыннан яңгырау озынлыгы: 1,2 – 1,5 мин (9 нчы сыйныф), 1,5 – 2 мин (10–11 нче сыйныфлар).

Уку

Программаның предмет эчтәлегенә туры килгән әдәби, фәнни-популяр, рәсми характердагы текстлар белән танышу барышында, мәгълүмат белән эшләү күнекмәләренә ия булу.

Мәгълүматны танып белү, үзләштерү ихтыяҗыннан чыгып, тәкъдим ителгән текстларны аңлап укырга өйрәнү.

Күрмә-символик мәгълүматлы, иллюстрацияле, таблицалы текстлар белән эшләү күнекмәләренә ия булу.

Текст укыганда, кирәкле мәгълүматны аерып алу, системага салу, чагыштыру, анализлау, гомумиләштерү, интерпретацияләү һәм үзгәртү кебек эшчәнлекләрне үзләштерү.

Текстның эчтәлегенә нигезләнеп, контекст буенча яңа сүзләрнең мәгънәсен аңлау.

Уку өчен текстның күләме: 500 сүзгә кадәр (9 нчы сыйныф), 500 сүзгә кадәр (10–11 нче сыйныфлар).

Язу

Программада тәкъдим ителгән эчтәлек нигезендә актив кулланууда булган сүзләрне дөрес яза, төрле калыптагы диалоглар, конкрет бер тема буенча хикәя төзи белү, прагматик текстлар (рецептлар, белдерүләр, афиша һ.б.), эпистоляр жанр текстларын (шәхси һәм рәсми хатлар, котлаулар һ.б) дөрес яза белү; проблемага карата фикерне язмача җиткерә белү; тәкъдим ителгән текстның эчтәлегенә нигезләнеп, аны үзгәртеп яки дәвам итеп яза белү.

Язма эшнең күләме: 70 – 80 сүзгә кадәр (9 нчы сыйныф), 140 –160 сүзгә кадәр (10–11 нче сыйныфлар).

Гомумбелем күнекмәләрен бәяләүнең критерийлары һәм нормалары

<u>Язма эшләрнең күләме һәм аларны бәяләү:</u>

Сүзлек диктанты –22-30 сүз

Сүзлек диктантына әйтелеше белән язылышы туры килмәгән сүзләр, гарәп-фарсы алынмалары кертелә.

Сүзлек диктантын бәяләү

1. Пөхтә язылган, хатасы булмаган эшкә “5” ле куела.
2. Бер орфографик хаталы эшкә “4” ле куела.
3. Өч орфографик хаталы эшкә “3” ле куела.
4. Биш орфографик хаталы эшкә “2” ле куела.

Контроль диктант- ел башында 65-80 сүз, ел ахырында 75-90 сүз

Контроль диктантны бәяләү:

1. Эш пөхтә башкарылса, хатасы булмаган эшкә “5” ле куела. (Бер – орфографик, ике пунктуацион хата булырга мөмкин.)
2. Ике орфографик, ике пунктуацион яки бер орфографик, дүрт пунктуацион хаталы эшкә “4” куела.
3. Дүрт орфографик, дүрт пунктуацион яки өч орфографик, алты пунктуацион хаталы эшкә “3” куела.
4. Алты орфографик, биш пунктуацион яки биш орфографик, сигез пунктуацион хаталы эшкә “2” куела.

Изложение текстының күләме

ел башында 190-230 сүз (105-115 –язма күләме)
ел ахырында 230-270 сүз (115-125- язма күләме)

Изложениене бәяләү

1. Тема тулысынча ачылган, фактик һәм техник хаталары булмаган, стиль бердәмлеге сакланган эшкә «5» ле куела. (Бер орфографик, ике пунктуацион яки ике грамматик хатасы булырга мөмкин.)

2. Текстның эчтәлеге темага нигездә туры килсә, фикерне белдерүдә зур булмаган ялгышлыклар җибәрелсә, бер-ике фактик, бер-ике техник хатасы булса, ике орфографик, ике-өч пунктуацион, бер грамматик хатасы булган эшкә «4» ле куела.
3. Язмада эчтәлек эзлекле бирелмәсә, стиль бердәмлеге сакланмаса, өч фактик, ике-өч техник хатасы булса, өч орфографик, дүрт пунктуацион, ике грамматик хатасы булган эшкә «3» ле куела.

4. Эзлеклелек, стиль бердәмлеге сакланмаса, язма эш планга туры килмәсә, фактик һәм техник хаталары күп булса, орфографик хаталарның саны дүрттән, пунктуацион хаталарның саны биштән, грамматик хаталар саны өчтән артса, «2» ле куела.

Сочинениенең күләме һәм аны бәяләү

Иҗади эшнең бер төре буларак, сочинение — укучының язма рәвештә үти торган эше. Ул бәйләнешле сөйләм үстерү күнекмәләре булдыруда зур әһәмияткә ия. Әдәби (хикәяләү, очерк, истәлек, хат, рецензия һ. б.), әдәби-иҗади, өйрәтү характерындагы, ирекле, рәсемнәр нигезендә үткәрелә торган һәм контроль сочинениеләр була.

Сочинение план нигезендә языла. Ике сәгать дәвамында сыйныфта язылган сочинениенең күләме 7 нче сыйныфларда 1-2 бит.

Сочинениене бәяләү

1. Язманың эчтәлеге темага тулысынча туры килсә, фактик ялгышлары булмаса, бай телдә, образлы итеп язылса, стиль бердәмлеге сакланса, «5» ле куела. (Бер орфографик яисә ике пунктуацион (грамматик) хата булырга мөмкин.)

2. Язманың эчтәлеге нигездә темага туры килсә, хикәяләүдә зур булмаган ялгышлыклар күзәтелсә, бер-ике фактик хата җибәрелсә, теле бай, стиль ягы камил булып, ике орфографик, өч пунктуацион (грамматик) яисә бер-ике сөйләм ялгышы булса, «4» ле куела.
3. Эчтәлекне бирүдә җитди ялгышлар, аерым фактик төгәлсезлекләр булса, хикәяләүдә эзлеклелек югалса, сүзлек байлыгы ярлы булса, стиль бердәмлеге дөрес сакланмаган җөмләләр очраса, өч орфографик, дүрт пунктуацион (грамматик) яисә өч-дүрт сөйләм хатасы булса, «3» ле куела.
4. Язма темага туры килмичә, фактик төгәлсезлекләр күп булып, план нигезендә язылмаса, сүзлек байлыгы бик ярлы булса, текст кыска һәм бер типтагы җөмләләрдән торып, сүзләр дөрес кулланылмаса, стиль бердәмлеге сакланмаса, биш орфографик, сигез пунктуацион (грамматик) яисә дүрт—алты сөйләм хатасы булса, «2» ле куела.

Укыту предметының темаларга якынча бүленеше

№	Дәрес темасы	Сәг. саны	Дәреснең тибы	Уку-укыту эшчәнлегенең төрләре	Контроль төре	Көтелгән нәтиҗә	Өй эше	Дата План	Дата Факт
				Кабатлау.					
1	Б.с.ү. Туган телем – иркә гөлем.	1	Катнаш дәрес	Күзәтүләрне язма сөйләмдә бирә белү. Телдән хикәя төзү. Туган телнең бөеклеген һәм матурлыгын ачу.	Хикәя язу.	Бирелгән тема буенча 8 - 10 җөмләдән торган хикәя язу. Телгә ихтирам тәрбияләү.	Хикәя “Туган телем-иркә гөлем”	2.09.	
2	Исем.	1	Белемнәрне кабатлау	Исем, ялгызлык һәм уртаклык исемнәр, күплек сандагы исемнәр, исемнәрнең килеш белән төрләнеше, тартым белән төрләнеше, тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше турындагы белемнәрне актуальләштерү.		Исем сүз төркемен танып белү, граматик билгеләрен һәм вазифаларын аңлау. Аларны дөрес язу һәм сөйләмдә дөрес куллану.	25нче күнегү.	09.09	
3	Сыйфат.	1	Белемнәрне кабатлау	Сыйфат дәрәҗәләрен, сыйфатларның ясалышын искә төшерү. Сыйфатларга морфологик анализ ясау .Күнегүләр үтәү..	Тест.	Сыйфат сүз төркемен танып белү, граматик билгеләрен һәм вазифаларын аңлау. Аларны дөрес язу һәм сөйләмдә дөрес куллану. Сыйфатларга морфологик анализ ясый белү.	36нчы күнегү.	16.09	
4	Сан.	1	Белемнәрне кабатлау	Сан турындагы белемнәрне актуальләштерү. Саннарга морфологик анализ ясау. Күнегүләр үтәү.		Сан сүз төркемен танып белү, граматик билгеләрен һәм вазифаларын аңлау. Аларны дөрес язу һәм сөйләмдә дөрес куллану. Саннарга морфологик анализ ясый белү.	51нче күнегү.	23.09.	
5	Алмашлык.	1	Белемнәрне кабатлау	Алмашлык турындагы белемнәрне актуальләштерү. Алмашлыкларга морфологик анализ ясау. Күнегүләр үтәү		Алмашлык сүз төркемен танып белү, граматик билгеләрен һәм вазифаларын аңлау. Аларны дөрес язу һәм сөйләмдә дөрес куллану. Алмашлыкларга морфологик анализ ясый белү.	61нче күнегү	30.09.	

6	Рәвеш.	1	Белемнәрне кабатлау	Рәвеш турындагы белемнәрне актуальләштерү. Рәвешләргә морфологик анализ ясау. Биремнәрне үтәү.		Рәвеш сүз төркемен танып белү, граматик билгеләрен һәм вазифаларын аңлау. Аларны дөрес язу һәм сөйләмдә дөрес куллану. Рәвешләргә морфологик анализ ясый белү.	70нче күнегү	07.10.	
		13		Фигыль.					
7	Фигыль Фигыль нигезе. Фигыльләрнең барлык-юклык формасы.	1	Яңа материал белән таныштыру	Фигыль турында билгеләмә. Фигыльләрне эшне, хәрәкәтне, хәлне белдерүче фигыльләргә бүлү. Биремнәрне үтәү. Фигыльнең башлангыч формасы. Укытучы аңлатуы, күнегүләр эшләү, нәтиҗә ясау. Фигыльнең барлык-юклык төре. Юклык төрендәге фигыльләрдә басым. Биремнәрне үтәү, тәрҗемә итү, диалогик сөйләм төзү.		Фигыль сүз төркемен танып белү . Эшне, хәрәкәтне, хәлне белдерүче фигыльләрне аеру. Фигыльнең башлангыч формасын белү. Фигыльнең барлык-юклык төрен аеру. Юклык төрендәге фигыльләрдә басымны дөрес кую.	77 нче күнегү	14.10.	
8	Габдулла Тукай. Исемдә калганнар.	1	Яңа материал белән таныштыру				18 нче биттәге сорауларга җавап бирү	21.10.	
9	Изложение. Б.с.ү.	1	Белем күнекмәләрен тикшерү	Өйрәтү төрендәге язма эш башкару.	Изложе-ние.	Тыңлаган текстның эчтәлеген тулы, эзлекле һәм дөрес итеп язу.	Кагыйдәләрне кабатлау	28.10.	
10	Затланышлы фигыльләр. Боерык фигыль. Боерык фигыльләрнең зат-сан белән төрләнеше. Боерык фигыльләрнең кулланылышы.	1	Яңа материал белән таныштыру	Укытучы сүзе, дәреслек белән эш, күмәк рәвештә һәм мөстәкыйль күнегүләр эшләү,танып белү активлыгын үстерү, гомумиләштерү, анализ, нәтиҗә ясау Боерык фигыльләрнең зат-сан белән төрләнүе. Күрсәтмә материаллардан файдалану, нәтиҗә ясау, мисалларга нигезләп ныгыту. Биремнәрне үтәү, нәтиҗә ясау, мисалларга нигезләп ныгыту.		Боерык фигыльнең мәгънәләрен аера белү. Зат-сан белән төрләндерә белү. Боерык фигыльләрне сөйләмдә дөрес куллану, басымны дөрес куеп уку.	99нчы күнегү 100нче күнегү 108нче күнегү	11.11.	

11	Хикәя фигыль.	1	Яңа материал белән таныштыру	Биремнәрне эшләү (иҗади биремнәр), кереш күнегүләр, яңа материалны кабул итү Һәм аңлау, өйрәнү объекты буенчафикер йөртү. Хаталар өстендә эшләү. Хәзерге заман хикәя фигыльнең ясалуы, сораулары, күмәк рәвештә һәм мөстәкыйль күнегүләр эшләү Укучыларның мөстәкыйль эшләүләре, тикшерү, нәтиҗә ясау. Китап белән эш, тыңлау, күмәк рәвештә һәм мөстәкыйль күнегүләр эшләү .		Хикәя фигыльнең мәгънәләрен аера белү. Хәзерге заман хикәя фигыльне танып белү. Хәзерге заман хикәя фигыльне зат-сан белән төрләндерә белү. Хәзерге заман хикәя фигыльнең мәгънәләрен белү.	59нчы бит, сорауларга җавап.	18.11.	
12	Шарт фигыль.	1	Яңа материал белән таныштыру	Материалны аңлату, дәреслек белән эш, күмәк рәвештә һәм мөстәкыйль күнегү ләр эшләү, танып белү активлыгын үстерү, гомумиләштерү, анализ, нәтиҗә ясау		Шарт фигыльне танып белү. Сөйләмдә дөрес куллану. Зат-сан белән төрләндерә белү.	139нчы күнегү.	25.11.	
13	Сыйфат фигыль.	1	Яңа материал белән таныштыру	Укытучы аңлатуы, китап белән эш, тыңлау, күмәк рәвештә һәм мөстәкыйль күнегүләр эшләү.		Сыйфат фигыльне танып белү. Хикәя фигыльләрне сыйфат фигыльдән аера белү. Сөйләмдә дөрес куллану	153нче күнегү	02.11.	
14	Тикшерү диктанты.	1	Белем күнекмәләрен тикшерү	Укучыларның белемнәрен тикшерү.	Диктант.	Язу күнекмәләре формалаштыру.	Кагыйдәләрне кабатлау	09.12.	
15	Хәл фигыль.	1	Яңа материал белән таныштыру	Укытучы сүзе, дәреслек, танып белү активлыгын үстерү, күнегүләр эшләү, проблемалы биремнәр, сүзлек белән эш.		Хәл фигыльне танып белү, төрләрен белү.	Котлау тексты язарга	16.12.	
16	Исем фигыльнең фигыль һәм исем белән уртак яклары.	1	Яңа материал белән таныштыру	Укытучы аңлатуы, күнегүләр эшләү, өлешчә эзләнү		Исем фигыльне танып белү, исем һәм фигыль белән уртак һәм аермалы якларын белү. Сөйләмдә дөрес куллану.	181нче күнегү	23.12.	
17	Инфинитив.	1	Яңа материал белән таныштыру	Укытучы аңлатуы, күнегүләр эшләү, нәтиҗә ясау.		Инфинитивны танып белү. Сөйләмдә дөрес куллану.	190нчы күнегү	30.12.	
18	Ярдәмче фигыльләр. Мөстәкыйль фигыльләрнең ярдәмче фигыльләр ролендә йөрүе.	1	Катнаш дәрес	Укытучы аңлатуы, күнегүләр эшләү, нәтиҗә ясау.		Ярдәмче фигыльләрне танып белү.	200нче күнегү	20.01.	
19	Гадел Кутуй. Сагыну.	1	Яңа материал	Язучының тормыш юлы һәм иҗаты.			Өзек ятларга	27.01.	

			белән таныштыру	Нәсер ңанры төшенчәсе					
20	Фигыльләрнең ясалышы.	1	Яңа материал белән таныштыру	Укытучы сүзе, дәреслек белән эш, танып белү активлыгын үстерү, эзләнү таләп итә торган мәсьәләләрне чишү юлларын үзләштерү, дидактик материал белән эш		Фигыльләрнең ясалышын белү.	209нчы күнегү	03.02.	
21	Фигыльләрнең төрле җөмлә кисәкләре булып йөрүе.	1	Яңа материал белән таныштыру	Укытучы сүзе, дәреслек белән эш, танып белү активлыгын үстерү, эзләнү таләп итә торган мәсьәләләрне чишү юлларын үзләштерү, дидактик материал белән эш		Фигыльләрнең нинди җөмлә кисәкләре булып йөрүен белү.	212нче күнегү	10.02.	
22	Фигыльләргә морфологик анализ ясау.	1	Материалны ныгыту	Фигыльгә морфологик анализ ясау тәртибе белән танышу һәм анализ ясау.		Фигыльләргә морфологик анализ ясый белү.	Бирелгән фигыльләргә морфологик анализ ясарга.	17.02.	
23	Хәсән Туфан	1	Яңа материал белән таныштыру	Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗатының төп фактларын истә калдыру.			Шигырьж Ятларга	24.02.	
24	Әмирхан Еники “Кем җырлады?”	1	Яңа материал белән таныштыру	Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗатының төп фактларын истә калдыру. Туган ил төшенчәсе.			Сорауларга җавап бирергә	03.03.	
				Аваз иярттемнәре.					
25	Аваз иярттемнәре.	1	Яңа материал белән таныштыру	Сорау-җавап эшчәнлегенә нигезләнеп, материалны аңлату, күнегүләр эшләү, проблемалы биремнәр,техник чараларны куллану. Мате аңлату, дәреслек белән эш, күмәк рәвештә һәм мөстәкыйль күнегүләр эшләү, танып белү активлыгын үстерү, гомумиләштерү, анализ, нәтиҗә ясау		Аваз иярттемнәрен танып белү, сөйләмдә дөрес куллану.	220нче күнегү	10.03.	
26	Изложение.	1	Белем күнекмәләрен тикшерү	Эчтәлекне аңлау, гади план нигезендә төгәл итеп язып бирү.	Изложен ие.	Дөрес язу күнекмәләрен булдыру.	Кагыйдәләрне кабатлау	17.03.	
				Хәбәрлек сүзләр.					
27	Хәбәрлек сүзләр.	1	Яңа материал белән таныштыру	Укытучы аңлатуы, китап белән эш, тыңлау, күмәк рәвештә һәм мөстәкыйль күнегүләр эшләү.		Хәбәрлек сүзләрне танып белү, дөрес куллану.	231нче күнегү	24.03.	
				Бәйлекләр.					

28	Бәйлек. Бәйлек сүзләр.	1 1	Яңа материал белән таныштыру	Күрсәтмә материаллардан файдалану, нәтиҗә ясау, мисалларга нигезләп ныгыту. Материалны аңлату, дәреслек белән эш, күмәк рәвештә һәм мөстәкыйль күнегүләр эшләү, танып белү активлыгын үстерү, гомумиләштерү, анализ, нәтиҗә ясау		Бәйлекләрне калган сүз төркемнәреннән аеру. Сөйләмдә дөрес куллану. Бәйлек сүзләрне белү. Исемнәрдән аера белү.	236нчы күнегү 245нче күнегү	07.04.	
29	Галимҗан Ибраһимов. “Алмачуар”	1	Яңа материал белән таныштыру	Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗатының төп фактларын истә калдыру.				14.04.	
				Теркәгечләр.					
30	Теркәгеч. Теркәгеч сүзләр.	1	Яңа материал белән таныштыру	Укытучы аңлатуы, китап белән эш, тыңлау, күмәк рәвештә һәм мөстәкыйль күнегүләр эшләү. Теркәгеч сүзләрнең җөмләләрне һәм җөмлә кисәкләрен бер-берсенә бәйләү өчен хезмәт итүе. Укытучы аңлатуы, китап белән эш, тыңлау, күмәк рәвештә һәм мөстәкыйль күнегүләр эшләү		Теркәгечләрне аера белү, куллану максатын белү.	248 нче күнегү	21.04.	
				Кисәкчәләр.					
31	Кисәкчә.	1	Катнаш дәрес	Аерым сүзләрнең яки җөмләләрнең мәгънәләренә өстәмә төсмер бирә торган сүз төркеменең кисәкчә дип аталуы. Логик фикер йөртү, чагыштыру, анализ, гомумиләштерү, нәтиҗә ясау. Дәреслек, сүзлек белән эш итә белү, күнегү эшләү. Кисәкчәләрнең дөрес язылышын ныгыту. Эзләнү, тикшеренү методларын кулланып мөстәкыйль эшчәнлекне оештыру.		Кисәкчәләрне танып белү.	257 нче күнегү, бирем буенча	28.04.	
				Ымлыклар.					
32	Ымлыклар	1	Яңа материал белән таныштыру	Ымлыкларны дөрес язу күнекмәләре булдыру. Укытучы аңлатуы, китап белән эш, тыңлау, күмәк рәвештә һәм мөстәкыйль күнегүләр эшләү		Ымлыкларны танып белү. Аларны дөрес язу.	266нчы күнегү.	05.05.	
33	Контроль диктант.	1	Белем күнекмәләрен тикшерү	Белем күнекмәләрен тикшерү	Диктант	Дөрес язу күнекмәләрен булдыру.	Кагыйдәләрне кабатлау	12.05.	

				Кабатлау.					
34	Мәҗит Гафури	1	Яңа материал белән таныштыру	Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗатының төп фактларын истә калдыру.			Сәнгатьле укырга	19.05.	
35	Гомумиләштереп кабатлау.	1	Белемнәрне кабатлау	Уку елы дәвамында үтелгәннәрне кабатлау.Монологик һәм диалогик сөйләм, әңгәмә, күчереп язу, китап белән эш, күнегүләр эшләү.		Алган белемнәрне системалаштыру.	274 нче күнегү	26.05.	

Укытуны материаль-техник һәм мәгълүмати яктан тәэмин итү

Татар теленә өйрәткәндә, түбәндәге материаль-техник чаралардан файдалану таләп ителә:

- күрсәтмә әсбаплар;
- белешмә материаллар;
- аудио һәм видео әсбаплар;
- компьютер программалары;
- электрон китапханә;
- татар сайтлары

1.http://www.tugantelem.narod.ru татар телен өйрәнү
2.http://tatar.com.ru/fonetika.php
татар теле фонетикасы
3.http://tatar.moy.su
татар теле турында
4. http://. belem.ru
новости (яңалыклар)
5. http://. suzlek.ru   on- line
русча сүзлек
6. http://. Tugan-tel.at.ru   шрифтлар һәм IT- технологияләр
7. http://. Kitapxane.at.ru
татар телендәге әдәби әсәрләр

8. http://. Tatar.com.ru
татар телендә сүзлекләр
9. http://. Tatarca.boom.ru татарча текстлар
10. http://. tataroved.ru
татар тарихы: төрки – татар дөньясы
11.http://vneuroka.ru
мавыктыргыч уеннар
12. http://www.fasi.gov.ru
Фән һәм инновацияләр буенча федераль агентлык

1. .7 нче сыйныфта татар теле дәреслеге. Р.Ә.Асылгәрәева, М.З.Зиннәтова. Казан, “Мәгариф”нәшрияты , 2010нчы ел.
2. Татар теле морфологиясе. Ф.М. Хисамова.- Казан, “Мәгариф”, 2005.
3. Хәзерге татар әдәби теле Ф.С.Сафиуллина, М.З.Зәкиев. – Казан, “Мәгариф”, 1994.
4. Урта мәктәп һәм гимназияләрдә татар телен укыту методикасы. Ф.С.Вәлиева, Г.Ф.Саттаров.-Казан:”Раннур”, 2000.
5. Татар теленнән күнегүләр һәм тестлар. Ф.Ф.Харисов, Ч.М.Харисова. Казан, “Яңалиф”, 2006.
6. Татар теленнән тестлар. Н.В.Максимов. Казан, “Мәгариф”, 2002, 2008.
7. Изложениеләр җыентыгы. Казан, “Мәгариф”, 2003.
8. V-XI сыйныфлар өчен язма эшләр. З.Н.Хәбибуллина, М.А. Вәлиуллин, Х.Г.Фәрдиева. Казан, “Мәгариф”, 2003.